

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА»

СЬОМА МАРІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 347.962:174.4: 124.5

**НАУКОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ЦІННІСНО-ЕТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ
У ПІДГОТОВЦІ ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ**

Спеціальність 12.00.10 – судоустрій, прокуратура та адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Приватному вищому навчальному закладі «Львівський університет бізнесу та права».

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
Сопільник Ростислав Любомирович,
Головне управління Національної поліції у
Львівській області,
слідчий.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Назаров Іван Володимирович,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого,
професор кафедри організації
судових та правоохоронних органів;

кандидат юридичних наук
Мусієвський Володимир Євгенович,
Пустомитівський районний суд Львівської області,
голова суду.

Захист відбудеться «18» січня 2016 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.140.02 у Приватному вищому навчальному закладі «Львівський університет бізнесу та права» за адресою: 79021 м. Львів, вул. Кульпарківська, 99, ауд. 221.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права» за адресою: 79021, м. Львів, вул. Кульпарківська, 99, ауд. 201а.

Автореферат розісланий «18» грудня 2015 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л.Г.Чистоклетов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним з нагальних питань правового забезпечення підготовки професійних суддів є формування ціннісно-етичних засад. В Угоді про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами, яка започаткувала партнерство між Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами з одного боку та Україною з іншого, наголошувалося на повазі демократичних принципів та прав людини. У Резолюції Європейського парламенту «Щодо поточної ситуації в Україні» акцентувалося на необхідності побудови стабільної та демократичної України, яка поважає принципи соціальної ринкової економіки, верховенство права та права людини, захищає меншини та гарантує фундаментальні права, оскільки внутрішня політична стабільність України, в тому числі фокус на внутрішніх реформах та повага до верховенства права, що передбачають справедливі, неупереджені та незалежні судові процеси, є передумовою для подальшого розвитку відносин між ЄС та Україною. Успішна реалізація євроінтеграційного вектору судової реформи є неможливою без удосконалення наукових засад підготовки професійних суддів на основі європейського аксіологічного базису.

Проблематику підготовки професійних суддів розробляли Войтюк І.А., Городовенко В.В., Кельман М.С., Клімова Г.П., Коросташова Т.О., Назаров І.В., Майданик Р.А., Мусієвський В.Є., Павлишин О.В., Прилуцький С.В., Сафонова О.Ю., Скомороха Л.В., Сопілко І.М., Стефанчук Р.О., Стецюк Л.О., Тацій В.Я., Шукліна Н.Г. та ін. Ціннісні та етичні аспекти судочинства досліджували св.Августин, Аристотель, Бахер Р., Бернюков А.М., Борко А.Л., Вольтер, Гасс С., Гончаренко В.Г., Городовенко В.В., Грошевий Ю.М., Гураленко Н.А., Гуртієва Л.М., Гусарєв С.Д., Занфірова Т.А., Кобліков А.С., Костицький М.В., Малярєнко А.В., Меліхова Ю. А., Мельничук Н.Ю., Митко Я. С., Музиченко А.В., Нестерчук Л.П., Нор В.Т., Овсянникова О.О., Овчаренко О.М., Подкопаєв С.В., Скакун О.Ф., Сливка С.С., Сопільник Р. Л., Тацій Л.В., Шемшученко Ю. С. та ін. Однак у існуючих напрацюваннях не знаходимо вирішення важливого науково-практичного завдання обґрунтування наукових засад формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів, що підтверджує актуальність представленої роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у рамках наукової теми Львівського університету бізнесу та права «Судоустрій, прокуратура та адвокатура в євроінтеграційному вимірі», у відповідності до Постанови Президії НАН України від 20.12.2013 № 179 «Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014-2018 роки». Дисертація виконана у межах та відповідно до одного із векторів руху, передбачених Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», а також відповідає Стратегії розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки, затвердженій Радою суддів України 11.12.2014 р. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою Радою Львівського університету бізнесу та права (Протокол №6 від 30.01.2014 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтувати наукові засади формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів.

Для досягнення зазначеної мети необхідно розв'язати такі завдання:

- дослідити еволюцію наукових поглядів на ціннісно-етичну складову у підготовці професійних суддів;
- окреслити гносеологічний аспект та теоретико-правові засади організації підготовки професійних суддів в Україні;
- проаналізувати ціннісно-етичні аспекти судочинства в Україні;
- дослідити європейські стандарти етики судді;
- проаналізувати етичні засади підготовки професійних суддів з урахуванням прецедентної практики Європейського суду з прав людини;
- сформулювати рекомендації щодо основних напрямків удосконалення теоретичної підготовки суддів;
- розробити рекомендації з правового забезпечення реалізації ціннісно-етичних засад у практичній підготовці суддів;
- окреслити перспективи реформування судової системи у контексті ціннісно-етичної парадигми.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері правового забезпечення підготовки професійних суддів.

Предметом дослідження є наукові засади формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є положення діалектики, принципи історизму, всезагального взаємозв'язку і взаємозалежності, всесторонності, об'єктивності, конкретності, детермінізму (*підрозділи 1.1., 1.3.*). При дослідженні категорій та явищ правової реальності застосовується системний підхід, який, маючи комплексну будову, містить водночас особливості історичного, функціонального і системного аналізу, забезпечує системне бачення об'єкта, комплексність, об'ємне охоплення матеріалу (*підрозділи 1.3., 2.1., 3.3.*). Аксіологічний підхід дає можливість визначити цінності, які необхідно акумулювати у правовій реальності (*підрозділи 1.2., 2.2., 2.3.*). Соціальний підхід застосовується при дослідженні явищ соціального характеру (*підрозділи 2.3., 3.1., 3.2.*). В його рамках використовується метод спостереження, у ході якого отримуються знання про зовнішні сторони, властивості та стосунки об'єктів (*підрозділи 3.1., 3.2.*). Важливим методом є аналіз документів, який відіграє істотну роль у соціальному пізнанні. Він використовується при аналізі джерел європейського права, офіційних документів, статистичних даних (*підрозділи 2.2., 2.3.*). При аналізі проблем соціальної дійсності, внутрішніх закономірностей об'єкта дослідження застосовується контент-аналіз (*підрозділи 2.2., 2.3.*). Порівняльно-правовий аналіз використовується при порівнянні явищ права, з метою виявлення спільних та відмінних особливостей, а також порівнянні законодавств різних країн (*підрозділи 2.2., 2.3.*).

Нормативну базу дослідження становили Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про відновлення довіри до

судової влади в Україні», Закон України «Про Вищу раду юстиції», Закон України «Про правила етичної поведінки», Кримінальний процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Кодекс суддівської етики, підзаконні нормативні акти, висновки Ради Європейського Союзу, Резолюції Європейського Парламенту, Резолюції та Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи, Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи, висновки Венеціанської комісії та Консультативної ради європейських суддів, Міжнародного об'єднання суддів.

Емпіричну базу дослідження становлять: рішення Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України та Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ, офіційно опублікована практика Верховного Суду України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших правових комплексних досліджень наукових засад формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку наукових положень та висновків, які репрезентують його наукову новизну, здійснюють внесок у розвиток вітчизняної науки і є значущими для правотворчої та правозастосовної діяльності. Наукова новизна полягає у тому, що

уперше:

– обґрунтовано наукові засади формування ціннісно-етичної складової у теоретичній та практичній підготовці професійних суддів;

– запропоновано комплекс рекомендацій з удосконалення правового забезпечення процесу формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів, які на відміну від існуючих напрацювань базуються на особливостях ціннісно-етичної парадигми з урахуванням домінуючого євроінтеграційного вектору судової реформи та є об'єднані у вигляді проекту закону щодо внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів»;

удосконалено:

– теоретико-правові засади та гносеологічні підходи щодо правового забезпечення підготовки професійних суддів в Україні;

– наукові концепції щодо врахування європейських стандартів етики судді та прецедентної практики Європейського суду з прав людини у підготовці професійних суддів в Україні;

– обґрунтування правового забезпечення реалізації ціннісно-етичних засад у теоретичній та практичній підготовці суддів;

набули подальшого розвитку:

– наукові погляди на ціннісно-етичну складову у підготовці професійних суддів;

– наукові уявлення про ціннісно-етичні аспекти судочинства в Україні;

– засади реформування судової системи у контексті ціннісно-етичної парадигми.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в роботі висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших досліджень проблеми підготовки професійних суддів;

- у законотворчій діяльності – при розробці і прийнятті нових нормативних актів, вдосконаленні чинного законодавства, що стосується підготовки професійних суддів;

- у правозастосувальній діяльності – для вдосконалення реалізації правових норм при теоретичній і практичній підготовці професійних суддів;

- у сфері правового виховання – при підвищенні авторитету судової влади, здійсненні заходів з підвищення правової свідомості серед громадськості.

- у навчальному процесі під час проведення занять з курсів «Судові та правоохоронні органи», «Адміністративне судочинство», «Юридична деонтологія», при підготовці навчальних посібників, методичних розробок, складанні та написанні контрольних, курсових і магістерських робіт (акт впровадження в начальний процес ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права» № 56/1 від 2 лютого 2015 року).

Розроблені автором методичні рекомендації використовуються у роботі Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної ради України (Акт впровадження №02-01/09/2015 від 01.09.2015 р.), Територіального управління Державної судової адміністрації України в Львівській області (Акт впровадження № 06 – 5661/15 від 11.09.2015 р.), Львівської обласної ради (Акт впровадження № 02-вих-806 від 01.09.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, основні положення та висновки дисертації обговорювалися і одержали схвальні відгуки на розширеному засіданні кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права» і були предметом наукових доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях: XI Міжнародна науково-практична конференція «Україна і світ в контексті глобальних трансформацій» (Львів, травень, 2013 року), Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми сучасності» (Львів, лютий, 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Безпека. Екстремізм. Тероризм» (Львів, квітень, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Dyskusje o współczesnej nauce» (Люблін, серпень, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Наукова дискусія: теорія, практика, інновації» (Київ, серпень, 2015 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення, висновки, рекомендації та пропозиції знайшли відображення у 12 публікаціях, з них – у 7 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, з яких 1 – у фаховому іноземному науковому періодичному виданні та у 5 тезах міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 192 сторінки, з них основного тексту – 158 сторінок, обсяг додатків – 10 сторінок, загальна кількість використаних літературних джерел – 191.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, визначено предмет, об'єкт, мету та завдання, методи дослідження, викладено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про публікації, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Ціннісно-етична парадигма підготовки професійних суддів» складається із трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1.* «Еволюція наукових поглядів на ціннісно-етичну складову у підготовці професійних суддів» досліджено виникнення проблеми підготовки професійних суддів, окреслено концептуальні основи вирішення цієї проблеми.

Розгляд професійних та моральних якостей суддів досліджено починаючи з архетипних засад, які автономно зародилися у різних цивілізаціях. Дослідження історичних коренів дало можливість визначити аксіологічні засади в їх світоглядному вимірі. Звернення до джерел уможливило виявлення гносеологічної складової у ході еволюції поняття суддівської етики.

Доведено, що в Античну добу на перший план виходять моральні якості судді. В цей час наголошується на моральних чеснотах судді, таких рисах, як чесність, порядність, гідність. Уперше проблему аморального судочинства підняв Сократ. Він заявив також, що суддя повинен мати моральне право виносити судові рішення. Аристотель писав, що судьями можуть бути лише люди віком старші тридцяти років за умови, якщо вони не є державними боржниками і не позбавлені громадянської честі. В епоху Середньовіччя в епіцентрі ставлення до судді – концепт теоцентризму. Суддя трактується як носій Божої волі, виконавець Господніх велінь. В апокрифічних сказаннях середньовічної України суддя виступив як втілення метафоричних пантеїстичних структур. У добу Просвітництва на перше місце виходить гуманність, здатність судді об'єктивно вирішувати справи. Вольтер та Беккарія обурювалися безчинними і несправедливими судьями. Монтеск'є наголошував на необхідності існування у суді власних моральних чеснот.

Дослідження праць Гегеля виявило, що він вважав, що право, яке ввійшло в існування у формі закону, існує для себе, протистоїть особливій волі й думці права і має себе зробити чутним як загальне. Це пізнання й здійснення права в особливому випадку, без суб'єктивного сприйняття особливого інтересу, покладається на суспільну силу, суд. Гегель, виступаючи за «правильне й справедливе» критикував аристократизм тих суддів, які уникають публічності і розглядають себе як захисток права, куди не посвячені не повинні мати доступу.

Встановлено, що у 50-х рр. XIX ст. американські судді підготували та видали курс лекцій «Професійна етика» (Дж. Шарсвуд, 1854 р.), а також монографію «Курс правових досліджень» (Д. Гофман, 1856 р.), в яких викладались норми поведінки та вимоги до професійної культури правників. Наприкінці XIX ст. аналогічні праці з'явилися і на теренах Російської держави, до складу якої на той час входила Україна. Термін «етика судді» був уведений А. Ф. Коні для визначення ролі моральності у судочинстві. Наприкінці XX-поч. XXI ст. наголос здійснюється на антропологічному концепті, потребі інтернаціоналізації етичних властивостей судді, захисті прав і свобод, євроінтеграційному скеруванні суддівської етики.

Доведено, що у радянський час судова етика майже не досліджувалась. Її противником був А. Я. Вишинський. Ідейне обґрунтування полягало у тому, що «етика у радянському суспільстві єдина, це соціалістична етика». У 90-х роках цим питанням займався С. С. Сливка, який досліджував професійну культуру у рамках юридичної деонтології.

Встановлено, що на сучасному етапі значні зусилля щодо удосконалення наукових поглядів на судову етику доклав Р. Л. Сопільник, котрий розглядав судову етику в контексті проблематики підвищення довіри до суду; наголошував на тому, що ефективність судової системи вимагає від суддів високого рівня професійної свідомості. Як важливий чинник ефективності правосуддя та підвищення довіри до суду Р. Л. Сопільником розглядалося кадрове забезпечення судів високопрофесійними суддями з високими моральними якостями.

У *підрозділі 1.2.* «Гносеологічний аспект ціннісно-етичної парадигми підготовки професійних суддів» окреслено гносеологічний аспект та сформовано теоретико-методичний базис вирішення проблеми підготовки професійних суддів.

У ході дослідження обґрунтовано, що окреслення гносеологічного аспекту ціннісно-етичної парадигми підготовки професійних суддів вимагає формування уявлень про методологічні засади дослідження. Під методологією дослідження мається на увазі система методів і наукових підходів, застосовуваних для досягнення мети. Методика наукового пізнання визначає певну послідовність вирішення конкретної наукової і практичної задачі, а також сукупність і порядок застосування використовуваних при цьому методів. Враховуємо наявність методологічної ієрархії.

Доведено, що при дослідженні аксіологічних засад суддівської етики важливе значення має аксіологічний підхід, який дає можливість визначити цінності, котрі необхідно акумулювати у практичній діяльності. Під цінностями мається на увазі спроможність права служити метою і засобом задоволення науково обґрунтованих, соціально справедливих загальнолюдських потреб та інтересів громадян. Цінності у праві є шкалою виміру права, тим сутнісним, що дозволяє праву залишатися самим собою. Цінності права породжують нові можливості для саморозвитку людини та розвитку суспільства. Досліджуване питання не може вивчатися без врахування антропологічної парадигми. Парадигма являє собою цілісну картину світу або картину «зрізу» дійсності, що панує у свідомості певного наукового співтовариства. У дослівному перекладі з грецької мови слово «парадигма» («paradeigma») означає «зразок». Антропологізація методології полягає в тому, що саме людина стає центральним об'єктом загальнотеоретичного правознавства.

Встановлено, що методологічно важливим є питання щодо співвіднесення моралі і права. Ґрунтуємося на тезі стосовно того, що право повинне віддзеркалювати мораль, відповідати справедливості. Внутрішня мораль права виступає як процесуальна версія природного права. Людська поведінка лише тоді стає ефективною, якщо відповідає природному праву. Водночас потребується встановлення міри узгодженості між діями офіційних органів та прийнятими законами, принципами законодавчої діяльності й доктрини природного права.

На основі окресленого методологічного фундаменту сформовано уявлення про цінності у праві, що мають враховуватись у підготовці професійних суддів. Загалом цінності у праві можуть бути матеріальними (матеріальні блага) та нематеріальними (суспільні відносини, соціальні інститути, психологічні явища тощо). Цінності набувають трьох форм – суспільних, предметних та особистих цінностей. Суспільні цінності включають правові ідеали, що своєю чергою містяться в основі правових обов'язків. Особисті цінності визначають поведінку людини. Сукупність моральних правил, що базуються на правових цінностях обумовлює ціннісно-етичну складову юридичної професії, а відтак має включатись у вигляді складової до процесу підготовки професійних суддів.

У *підрозділі 1.3. «Теоретико-правові засади організації підготовки професійних суддів в Україні»* проаналізовано теорію підготовки професійних суддів на основі дослідження системи правових норм, котрі регулюють вимоги до професійного судді, визначають суб'єкти підготовки, процес та очікуваний результат підготовки.

На підставі сформованих гносеологічних засад досліджено теоретико-правові основи підготовки професійних суддів. Згідно ст. 127 Конституції України (далі – КУ) правосуддя здійснюють професійні судді. Це ж положення підкріплюється ст. 1 Закону України (далі – ЗУ) «Про судоустрій і статус суддів». Конституційні вимоги щодо особи кандидата на посаду судді передбачають громадянство України, вік (більший двадцяти п'яти років), наявність вищої юридичної освіти і стажу роботи у галузі права (більше трьох років), проживання в Україні більше десяти років та володіння державною мовою. У п. 3 ст. 65 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» розшифровується поняття «вища юридичною освітою» (вища юридична освіта ступеня магістра (або прирівняна до неї вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста), здобута в Україні, а також вища юридична освіта відповідного ступеня, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку), а також «стаж роботи у галузі права» (стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти). Це відповідає п.п.2.2 Європейської хартії про статус суддів, згідно якого закон про статус суддів передбачає забезпечення умов, що шляхом додержання вимог щодо освіти та наявності попереднього досвіду гарантують призначення на посаду саме тих осіб, які здатні здійснювати судові обов'язки.

У теорії підготовки професійних суддів на основі проведеного дослідження обґрунтовано два виміри: гносеологічний та праксеологічний. У гносеологічному вимірі формуються знання судді, особистісні ціннісно-етичні принципи, уявлення про право загалом та його окремі підсистеми, відбувається формування правосвідомості судді. У праксеологічному вимірі відбувається поєднання теоретичних знань та практичної дійсності. Існування цих двох вимірів зумовлює важливе питання щодо їх співмірності. Послідовний перехід від навчання до практики ставить під питання здобуті знання, які не застосовуються на практиці і з часом забуваються. Практична діяльність судді за відсутності належного рівня знань неможлива. Таким чином, оптимальним є поєднання навчання і практичної діяльності з метою формування ключових компетенцій судді.

Доведено, що у гносеологічному вимірі підготовка професійних суддів відбувається у контексті здобуття ними освіти, у межах певного освітнього процесу. Забезпечення високої якості цього процесу залежить від правового регулювання процесів здобуття вищої юридичної освіти загалом. Найефективнішою моделлю теоретичної підготовки майбутніх суддів визнається двоступінчата. На першому етапі здобуваються загальні теоретичні знання з права, на другому – спеціальні знання. Таким чином, у ході здобуття юридичної освіти у майбутнього судді формується певне коло загальних компетенцій. Спеціальні компетенції формуються під час проходження спеціальної підготовки у Національній школі суддів України.

Встановлено, що підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації суддів в Україні забезпечується Національною школою суддів України. Це спеціальна державна установа, на яку не поширюється законодавство про вищу освіту. Національна школа суддів забезпечує організацію спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді. У цьому процесі вкрай важливим є урахування потреб судової системи, використання можливостей новітніх інформаційних технологій, розширене залучення до викладацької діяльності суддів. Підготовка кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів як установі, що не підпорядковується Міністерству освіти та науки України відповідає європейській практиці у цій сфері. Так, у Резолюції 1755 (2010) Парламентська Асамблея Ради Європи висунула вимогу привести систему підготовки суддів у відповідність з європейськими стандартами. Для цього підготовка суддів повинна бути частиною судової гілки влади під контролем і наглядом незалежного органу суддівського самоуправління, як це було рекомендовано Венеціанською комісією. Водночас, вирішення потребують проблеми матеріального, кадрового забезпечення спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді.

Дослідження вітчизняного законодавства показало, що, згідно положень п. 3 ст. 55 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», суддя має право підвищувати свій професійний рівень, натомість п. 6 цієї ж статті зобов'язує суддю проходити підготовку у Національній школі суддів України. Водночас, п. 1.5 Європейської хартії про статус суддів закріплює за судьями обов'язок «пильно стежити за підтриманням високого рівня компетентності». Правові засади проведення випробувань кандидатів у судді уміщено у Главі 2, зокрема, ст. 66, 68 – 74 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів». По суті, це заключний етап підготовки кандидата, але не підготовки професійного судді загалом. Згідно п. 3 ст. 55 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», суддя має право підвищувати свій професійний рівень, а п. 6 визначено обов'язок судді проходити підготовку у Національній школі суддів України. Закріплюється обов'язок суді щодо неперервного поглиблення знань і вдосконалення практичних навичок статтею 7 Кодексу суддівської етики. Вважаємо, що підготовка та самопідготовка суддів повинні відбуватись постійно, адже без цього, в умовах стрімких змін, що відбуваються у суспільних відносинах, відправляти правосуддя професійно, а отже – справедливо, є неможливим завданням.

Розділ 2 «Аналіз правових основ формування ціннісно-етичної парадигми підготовки професійних суддів» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Ціннісно-етичні аспекти судочинства в Україні» проаналізовано основні положення щодо професійної етики суддів, закріплені у вітчизняних правових актах.

Доведено, що опорною доктриною забезпечення справедливого суду в Україні у відповідності до європейських стандартів є верховенство права. Згідно цієї доктрини, права людини та основоположні свободи є тими цінностями, що формують зміст і спрямованість діяльності держави. У «Стратегічних завданнях судової влади України» ключовими цінностями проголошено незалежність та самостійність, чесність, професіоналізм (компетентність), справедливість та рівність, відкритість і доступність суду. Існуюча редакція Кодексу суддівської етики містить низку положень, сформульованих у відповідності до європейських стандартів, утім потребує доопрацювання у контексті приведення до вимог ціннісно-етичної парадигми підготовки професійних суддів.

Встановлено, що у судовій етиці важливою є етика судового процесу, зокрема моральні засади судового розгляду. Проаналізовані аспекти етики кримінального та цивільного процесу свідчать про необхідність удосконалення правових основ об'єктивації ціннісно-етичних засад, доцільність поглибленої роботи за цим напрямком у межах практичної частини спеціальної підготовки кандидата на посаду судді.

У підрозділі 2.2. «Європейські стандарти етики судді» досліджено систему європейських стандартів етики суддів. Тенденція до уніфікації загальних етичних вимог до судді потребує врахування стандартів європейських принципів суддівської професійної етики. Доведено, що у євроінтеграційному вимірі належить враховувати інтернаціоналізацію етичних вимог до судді.

На основі проведеного аналізу встановлено, що згідно Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи «Державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки» громадяни очікують від суддів неупередженого і незалежного правосуддя. Проведений аналізу Висновку № 3 Консультативної ради європейських суддів дав підстави сформулювати низку тезисів. Судді у своїй діяльності повинні керуватися принципами професійної поведінки; такі принципи повинні надавати суддям керівні напрями того, як діяти, тим самим надаючи їм можливість долати труднощі, які постають перед ними стосовно їхньої незалежності та безсторонності; зазначені принципи повинні складатися самими суддями та бути повністю відокремленими від системи дисциплінарних норм; у кожній країні бажано створити один або кілька органів або осіб у межах судової системи з метою надання консультацій суддям, які стикаються з проблемою професійної етики або потребують вирішення питання сумісності статусу судді та їхньої позасудової діяльності.

Важливим стандартом європейської етики є чесність та непідкупність суддів, прозорість судової діяльності. Аналіз Бангалорських принципів поведінки суддів доводить, що довіра суспільства до судової системи, а також до авторитету судової системи в питаннях моралі є на першому плані у нинішньому суспільстві, заснованому на принципах демократії.

У ході порівняльно-правового аналізу встановлено, що Бангалорські принципи лягли в основу багатьох етичних кодексів суддів світу. Так, у сербському етичному кодексі судді стверджується, що суддя повинен бути незалежним. Для того, щоб дотримуватись цього принципу суддя повинен бути поміркованим, мудрим та досвідченим. Суддя повинен гідно себе поводити, дотримуватись високих стандартів поведінки як у суді, так і поза ним. Він може мати політичні переконання, однак повинен утримуватись від політичної активності. У кодексі, що регламентує діяльність судді в сучасній Великобританії, особлива увага надається не тільки професійним, але й моральним якостям судді. Високо цінується особиста чесність.

Встановлено, що у Швейцарії особлива увага приділяється самостійності та неупередженості судді. Неупередженість – це, з одного боку, поведінка, яка вимагається зовнішніми обставинами, тобто людьми, які спостерігають за роботою судді, зокрема ті, яких стосується вирок. З іншого боку – це внутрішній обов'язок судді, який постійно має ставити собі запитання, чи може він вільно, без внутрішнього тиску викласти своє суддівське переконання. У Франції від судді вимагаються бездоганна репутація, наявність військового обов'язку, відсутність захворювань, що перешкоджають виконанню суддівських обов'язків. У Республіці Польща до кандидата на посаду судді вимагаються високі психологічні та моральні якості, (в тому числі «незлюбливий характер»). У європейських стандартах суддівської поведінки важливе значення надається й приватному життю судді. У Висновку № 3 Консультативної ради європейських суддів зазначається, що судді повинні гідно поводити себе у своєму приватному житті.

У *підрозділі 2.3. «Етичні засади підготовки професійних суддів з урахуванням прецедентної практики Європейського суду з прав людини»* проаналізовано прецедентну практику ЄСПЛ та сформовано наукові уявлення про ціннісно-етичні засади підготовки професійних суддів.

На підставі аналізу справ Європейського суду з прав людини виокремлено концепти, які дають уявлення про порушення судової етики. Згідно з усталеною практикою Суду наявність безсторонності відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції про права людини повинна визначатися за суб'єктивним та об'єктивним критеріями. Відповідно до суб'єктивного критерію беруться до уваги особисті переконання та поведінка окремого судді, тобто чи виявляв суддя упередженість або безсторонність у даній справі. Відповідно до об'єктивного критерію визначається, серед інших аспектів, чи забезпечував суд як такий та його склад відсутність будь-яких сумнівів у його безсторонності. У справі «Мінеллі проти Швейцарії» вказувалось, що у ході судового розгляду судді повинні утримуватися від висловлювання тих чи інших оцінок і висновків щодо розглядуваної справи, виключивши будь-які прояви упередженості та необ'єктивності. У діяльності суддів Європейським судом з прав людини особлива увага звертається на прояви дискримінації як порушення суддівської етики та прав людини. Так, у справі «Ремлі проти Франції» зазначено, що адвокати двох заявників – алжирців, обвинувачуваних у вбивстві, подали скаргу на суддю за расистські висловлювання. Зокрема, вони звернулись до суду з

проханням офіційно зафіксувати вислів расистського характеру, зроблений одним із суддів.

Проведене дослідження дало можливість обґрунтувати низку ціннісно-етичних засад. Ці засади безпосередньо знаходять прояв у поведінці судді, якості відправлення правосуддя, справедливості та законності рішень. Їх додержання сприятиме відправленню правосуддя у відповідності до європейських стандартів судочинства, практики Європейського суду з прав людини, відповідає принципу верховенства права. Ціннісно-етичні засади підготовки професійних суддів включають:

1. Виховання ставлення до права як цінності та відображення цього ставлення як у підготовці, так і у практичній діяльності судді.
2. Ствердження верховенства права як ціннісного орієнтиру підготовки судді і його зміцнення у ході підвищення кваліфікації.
3. Зміцнення прагнення до справедливого суду, уникнення сторонніх впливів на хід відправлення правосуддя як ціннісної опори сучасного справедливого безстороннього судочинства.
4. Підготовку до реалізації принципу прозорості суддівської діяльності, донесення цінності поведінки, скерованої уникнення дій, що можуть підірвати авторитет судової влади.
5. Підготовку до усвідомлення викликів у особистому та соціальному житті, пов'язаних з правовим статусом судді та здатності їм протистояти.
6. Укріплення правосвідомості як особистої цінності судді.
7. Виховання ставлення до етичних правил поведінки у суді, публічному та приватному житті судді як передусім практичної, а не декларативної цінності.
8. Закріплення прагнення до удосконалення власних професійних компетенцій, безперервного оновлення правових знань та їх передачі прийдешнім поколінням шляхом участі у підготовці кандидатів на посаду судді з донесенням зазначених ціннісно-етичних засад.

Розділ 3 «Основні напрямки удосконалення професійної підготовки суддів в Україні на основі ціннісно-етичних засад» містить три підрозділи.

У підрозділі 3.1. «Ціннісно-етичні засади теоретичної підготовки суддів» окреслено основні напрямки удосконалення правового забезпечення теоретичної підготовки професійних суддів в Україні та обґрунтовано наукові засади формування ціннісно-етичної складової у теоретичній підготовці професійних суддів.

Аналіз сукупності виявлених ціннісно-правових засад дав підстави стверджувати про відмінності у їх застосуванні у контексті спеціальної теоретичної та практичної підготовки суддів. І хоча у теоретичному аспекті спеціальна теоретична підготовка повинна відбуватись нерозривно з практикою (як це визначено, зокрема, у п.п. 1.8.4., 1.8.5., 3.2.2., та ін. Положення про порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді), окреслена система засад вимагає адаптації задля кращого забезпечення підготовки професійних суддів. Відтак досліджено окремо ціннісно-етичні засади теоретичної підготовки суддів та

перспективи їх закріплення у правових актах, а також прослідковано шляхи реалізації ціннісно-етичних засад у практичній підготовці суддів.

У ході дослідження доведено, що на сучасному етапі наукової думки основна увага скеровується на спеціальну підготовку кандидатів на посаду судді. У той же час, як показав аналіз правових основ формування ціннісно-етичної парадигми підготовки професійних суддів, підготовка судді охоплює значно більш об'ємний освітній процес. Згідно закону, зокрема положень ст. 127 КУ, а також ст. 65 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», освітній процес у результаті якого кандидат на посаду судді здобуває необхідну компетентність охоплює здобуття загальної вищої юридичної освіти та спеціальної підготовки. Доведено, що поняття «підготовка професійного судді» охоплює не лише ці два етапи, хоча вони, без сумніву, є найважливішими. Процес підготовки майбутнього судді розпочинається з найбільш ранніх етапів виховання особистості. Закріплені у свідомості майбутнього судді цінності, моральні норми, етичні установки ще на етапі дошкільної, середньої освіти згодом можуть бути розвинені у ході здобуття вищої юридичної освіти та спеціальної підготовки.

На основі проведено дослідження встановлено наукові засади формування ціннісно-етичної складової у теоретичній підготовці професійних суддів, які включають: науковий вектор обґрунтування неперервної підготовки професійних суддів на усіх етапах освітньої системи із впровадженням ціннісно-етичних засад; пріоритет підвищення якості вищої юридичної освіти шляхом урахування міжнародного досвіду підготовки юристів, затвердження стандартів вищої юридичної освіти у відповідності до запропонованих у дисертації положень щодо новітньої ціннісно-етичної парадигми підготовки майбутніх суддів; удосконалення співпраці юридичних вищих навчальних закладів та Національної школи суддів України з питань етико-моральної підготовки майбутніх суддів; удосконалення правового забезпечення спеціальної теоретичної підготовки кандидатів на посаду судді з інтеграцією положень концепції ціннісно-етичних засад; випереджаюче наукове забезпечення та впровадження ціннісно-етичних засад у процесі підготовки професійних суддів в Україні.

У *підрозділі 3.2. «Правове забезпечення реалізації ціннісно-етичних засад у практичній підготовці суддів»* досліджено етап практичної підготовки суддів та сформовано рекомендації щодо формування ціннісно-етичної складової на цьому етапі.

Доведено, що формування ціннісно-етичної складової підготовки професійних суддів є завданням нагальним та складним у зв'язку з недосконалістю нормативно-правового регулювання процесів, пов'язаних зі здобуттям загальних уявлень про право, правові цінності та етичні установки; вищої юридичної освіти; проходження спеціальної підготовки кандидатами на посаду судді; підвищенням кваліфікації суддів. На сьогоднішній день питання реалізації ціннісно-етичних засад у практичній частині підготовці професійних суддів, що охоплює період терміном щонайменше три роки від завершення навчання у вищому юридичному навчальному закладі до рекомендування особи у якості кандидата на посаду судді залишається актуальним.

З огляду на проведенне дослідження, виокремлено наступні наукові засади формування ціннісно-етичної складової у практичній підготовці суддів: приведення практики з підготовки професійних суддів у відповідність до сформованої ціннісно-етичної парадигми за посиленої співпраці Вищої ради юстиції, Національної школи суддів України, юридичних вищих навчальних закладів, судів різних інстанцій та спеціалізації; удосконалення правового забезпечення практичної частини підготовки кандидатів на посаду судді з урахуванням запропоновано комплексу ціннісно-етичних засад; посилення контролю за впровадженням ціннісно-етичної складової у практичній частині процесу підготовки професійних суддів; подальший розвиток практики наставництва при проходженні практики у судах з проведенням спеціальної підготовки для суддів-наставників, що включає розкриття окремих аспектів ціннісно-етичної парадигми; удосконалення методології практичної підготовки на основі ціннісно-етичних засад.

У *підрозділі 3.3. «Рекомендації щодо удосконалення правового регулювання підготовки та підвищення кваліфікаційного рівня судді у контексті ціннісно-етичної парадигми»* досліджено перспективи судових реформ у контексті ціннісно-етичної парадигми та обґрунтовано доцільність внесення низки змін до нормативно-правової бази забезпечення підготовки професійних суддів.

У контексті сформованих наукових уявлень про ціннісно-етичну парадигму підготовки професійних суддів в Україні доведено, що комплексне реформування судової системи обов'язково повинне базуватись на ціннісно-етичних засадах. На сьогоднішній день система підготовки професійних суддів не повною мірою відповідає вимогам згаданої парадигми. Це проявляється як на основі аналізу наукових джерел, правових актів, у тому числі міжнародних, так і на підставі дослідження реального стану справ у сфері підготовки професійних суддів. Відтак, рекомендовано низку змін та доповнень до існуючих правових актів з метою удосконалення правового забезпечення підготовки професійних суддів в Україні. З метою сприяння посиленню євроінтеграційного вектору судової реформи, визначено об'єкт, чинники та суб'єкти впливу, а також очікуваний результат.

Об'єктом впливу у випадку, що розглядається у дисертації є правовий інститут підготовки та підвищення кваліфікації професійних суддів. Суб'єкти впливу визначено у залежності від тих змін, які слід вносити з метою наближення системи підготовки та підвищення кваліфікації професійних суддів до контексту ціннісно-етичної парадигми. Серед найважливіших суб'єктів судової реформи визначено Президента України, Раду з питань судової реформи, Вищу раду юстиції, Вищу кваліфікаційну комісію суддів України, Раду суддів, Державну судову адміністрацію, Національну школу суддів України.

Серед найважливіших змін, що потребуються у науково-теоретичному забезпеченні судової реформи у контексті удосконалення підготовки професійних суддів, як показало дисертаційне дослідження, є розширення наукових уявлень щодо змісту та тривалості у часі цього процесу, забезпечення формування ціннісно-етичної складової теоретичної підготовки найширшого кола громадян (учнів середніх загальноосвітніх закладів, майбутніх юристів (студентів юридичних вищих навчальних закладів), осіб, котрі здобувають стаж роботи в галузі права, кандидатів

на посаду судді, суддів, котрі підвищують кваліфікацію. У науково-практичному ракурсі основними вимогами до формування ціннісно-етичної складової стає збереження та розширення наявності ціннісно-етичних установок, реалізації ціннісно-етичних засад, засвоєних на етапі практичної підготовки. У комплексі запропоновані зміни нададуть змогу удосконалити систему підготовки та підвищення кваліфікації суддів, приведуть її у відповідність до європейського зразка.

Як зазначено у Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, завданням дальшого розвитку правосуддя є реальне утвердження верховенства права у суспільстві і забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд у незалежному та неупередженому суді. Сутність верховенства права полягає в тому, що права людини та основоположні свободи є тими цінностями, що формують зміст і спрямованість діяльності держави. Однак верховенство права так і залишатиметься доктриною, позбавленою практичного значення, допоки не відбудеться перехід до ціннісно-етичної парадигми шляхом формування та практичного впровадження ціннісно-етичної складової підготовки професійних суддів в Україні.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й нове вирішення науково-практичного завдання обґрунтування наукових засад формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів. Основні здобутки дисертанта полягають у наступному.

1. Наукові погляди на ціннісно-етичну складову у діяльності, а отже і підготовці професійних суддів еволюціонували протягом тривалого часу – від Античної доби до наших днів. Кожен з етапів еволюції привніс певні нові вимоги до суддівської етики та цінностей, які повинен розділяти суддя. На нинішньому етапі враховуються як найдавніші взорування на те, ким повинен стати кандидат на посаду судді у результаті підготовки, так і результати наукових пошуків ідеального образу суді протягом доби Середньовіччя, Просвітництва, посткласичного періоду. У результаті дослідження історії проблеми сформовано концепцію ціннісно-етичної парадигми підготовки професійних суддів, що розвивається у контексті поширення антропологічного концепту, інтернаціоналізації етичних властивостей судді, євроінтеграційного вектору розвитку суддівської етики.

2. Обґрунтування гносеологічного аспекту організації підготовки професійних суддів в Україні дало змогу довести, що дослідження цієї проблеми необхідно здійснювати з урахуванням положень аксіології права на основі інтегрального праворозуміння у контексті процесів антропологізації методології. Досліджені підходи до розуміння зв'язку права та моралі посприяли удосконаленню наукових уявлень про існування певної сукупності моральних правил, що базуються на правових цінностях та обумовлюють ціннісно-етичну складову юридичної професії, а відтак мають включатись у вигляді складової до процесу підготовки професійних суддів. Дослідження теоретико-правових основ на основі сформованих

гносеологічних засад дає підстави стверджувати, що у теорії підготовки професійних суддів по суті виокремлюється два виміри: гносеологічний та праксеологічний. Формування знань судді, особистісних ціннісно-етичних принципів, уявлень про право загалом та його окремі підсистеми, становлення правосвідомості судді відбувається у гносеологічному вимірі. У праксеологічному вимірі здійснюється поєднання теоретичних знань та практичної дійсності, об'єктивація набутого комплексу ціннісно-етичних установок. Однією з фундаментальних перешкод ефективної підготовки професійних суддів у контексті ціннісно-етичної парадигми є проблема гармонізації гносеологічного та праксеологічного вимірів. На основі аналізу теоретико-правових основ підготовки професійних суддів доведено, що науково обґрунтованим є процес неперервної суддівської освіти, побудований з урахуванням ціннісно-етичних засад. Практична реалізація такого підходу до підготовки професійних суддів потребує глибшого аналізу ціннісно-етичних аспектів судочинства, а також європейських стандартів етики судді.

3. Аналіз ціннісно-етичних аспекти судочинства в Україні дав змогу встановити наступне. У відповідності до європейських стандартів, основною доктриною у межах якої уможлиблюється забезпечення справедливого суду є верховенство права. Ця доктрина передбачає формування змісту і напрямків судової реформи у відповідності до ключових цінностей громадянського суспільства – прав людини та основоположних свобод. Похідними від цих цінностей у сфері судочинства є незалежність та самостійність, чесність, професіоналізм (компетентність), справедливість та рівність, відкритість і доступність суду. Узагальнення цінностей представлено у Кодексі суддівської етики, котрий, утім, потребує доопрацювання у контексті формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів у межах процесу поширення ціннісно-етичної парадигми. Важливим напрямком судової реформи є удосконалення правових основ об'єктивації ціннісно-етичних засад, поглиблена робота за цим напрямком у межах практичної частини спеціальної підготовки кандидата на посаду судді.

4. Євроінтеграційний вимір передбачає уніфікацію етичних вимог до суддів з урахуванням стандартів європейських принципів суддівської професійної етики. У Рекомендації CM/Res (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи значна увага приділяється очікуванням неупередженого та незалежного правосуддя, компетентності, незалежності та неупередженості з боку суддів. Безпосередній зв'язок між очікуванням та довірою простежується у Бангалорських принципах, де відзначається, що довіра суспільства до судової системи, а також до авторитету судової системи в питаннях моралі, чесності та непідкупності судових органів посідає першочергове місце в сучасному демократичному суспільстві. Згідно Висновку № 3 Консультативної ради європейських суддів, судді у своїй діяльності повинні керуватися принципами професійної поведінки. У Монреальській універсальній декларації підкреслюється, що судді, як особи, є вільними та зобов'язані приймати безсторонні рішення згідно з власною оцінкою фактів і знанням права. Наголошується на необхідності підтримання суддями високого рівня компетентності та додержанні професійної етики і у Європейській Хартії «Про

статус суддів». Як показав аналіз іноземних етичних кодексів судді, вище зазначені положення засадничого характеру за збереженням певних варіацій набувають об'єктивності та сприяють формуванню ціннісно-етичної парадигми судочинства у кожній конкретній країні.

5. З урахуванням виявлених особливостей формування ціннісно-етичної парадигми у іноземних країнах доведено доцільність урахування прецедентної практики Європейського суду з прав людини у ході підготовки професійних суддів. На основі аналізу справ Європейського суду з прав людини виокремлено концепти, які дають уявлення про порушення судової етики. Згідно з практикою Суду важливим етичним орієнтиром є безсторонність, що визначається за суб'єктивним та об'єктивним критеріями. Так, враховуються особисті переконання та поведінка окремого судді, визначається, чи забезпечував суд як такий та його склад відсутність будь-яких сумнівів у безсторонності. На основі проведеної аналітичної роботи виокремлено низку ціннісно-етичних засад, які безпосередньо знаходять прояв у поведінці судді, якості відправлення правосуддя, справедливості та законності рішень. Їх додержання сприятиме відправленню правосуддя у відповідності до принципу верховенства права, європейських стандартів судочинства, практики Європейського суду з прав людини.

6. У ході дослідження обґрунтовано рекомендації щодо удосконалення наукових підходів до розуміння теоретичної підготовки професійних суддів. Не зважаючи на те, що основна увага на даний час приділяється спеціальній підготовці кандидатів на посаду судді, доведено, що з огляду на необхідність формування ціннісно-етичної парадигми у відповідності до європейських стандартів, поняття «теоретична підготовка професійних суддів» має охоплювати більш об'ємний освітній процес. Згідно закону, освітній процес у результаті якого кандидат на посаду судді здобуває необхідну компетентність охоплює здобуття загальної вищої юридичної освіти та проходження спеціальної підготовки. Вважаємо, натомість, що процес підготовки майбутнього судді розпочинається з найбільш ранніх етапів виховання особистості. Закріплені у свідомості майбутнього судді цінності, моральні норми, етичні установки ще на етапі дошкільної, середньої освіти, згодом мають бути розвинені у ході здобуття вищої юридичної освіти та при проходженні спеціальної підготовки. Саме такий підхід забезпечуватиме формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів. На основі запропонованого підходу сформульовано наукові засади формування ціннісно-етичної складової у теоретичній підготовці професійних суддів.

7. З огляду на досліджені аспекти практичної підготовки професійних суддів доведено, що цей процес охоплює законодавчо визначений проміжок часу між здобуттям вищої юридичної освіти та набуттям статусу кандидата на посаду судді, а також практичну частину спеціальної підготовки. Встановлено, що основною перешкодою формування ціннісно-етичної складової у практичній підготовці професійних суддів є недостатня урегульованість процесів об'єктивності ціннісно-етичних засад. З огляду на це запропоновано низку наукових засад формування ціннісно-етичної складової у практичній підготовці суддів.

8. У контексті сформованих наукових уявлень про ціннісно-етичну парадигму підготовки професійних суддів в Україні запропоновано комплекс рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання формування ціннісно-етичної складової підготовки. Запропоновано зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Закону України «Про освіту», Положення про порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, Концепції національних стандартів суддівської освіти в Україні. Доведено, що подальші дослідження за цим напрямком повинні зосереджуватись на розробці наукових підходів щодо приведення у відповідність до сформованої ціннісно-етичної парадигми українського законодавства з питань судочинства. Даний науковий вектор, на наше переконання, стане запорукою ефективної реалізації судової реформи у відповідності до європейських стандартів та очікувань у контексті європейської інтеграції України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Сьома М. С. Виконання рішень у галузі адміністративного права в контексті євроінтеграції / М. С. Сьома // Митна справа. – 2014. – № 5(2.1). – С. 3 – 9.
2. Сьома М. С. Еволюція категорій правопорушення та адміністративна відповідальність / Н. Ю. Мельничук, М. С. Сьома // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2014. – № 12. – С. 60 – 64.
3. Сьома М. С. Етичні засади професійної діяльності судді крізь призму прецедентної практики Європейського суду з прав людини / М. С. Сьома // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія «Право». – 2015. – № 31. – ч. 3. – С. 119 – 122. –
4. Сьома М. С. Етико-моральні вимоги до судді крізь призму євроінтеграційних засад / М. С. Сьома // Митна справа. – 2015. – №1. – С. 31 – 36.
5. Сьома М. С. Судова етика в контексті євроінтеграційних процесів / М. С. Сьома // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2014. – № 13. – С. 32 – 37.
6. Сьома М. С. Генезис понятия судебной этики в евроинтеграционном измерении / М. С. Сьома // *Legea si Viata*. – 2015. – 4/4 (280). – С. 99 – 102.
7. Сьома М. С. Ціннісно-етична складова у теоретичній підготовці професійних суддів / М. С. Сьома // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2015. – № 14. – С. 171 – 176.

Опубліковані праці апробаційного характеру

1. Сьома М. С. Правові засади підготовки професійних суддів в Україні / М. С. Сьома // Україна і світ в контексті глобальних трансформацій: Тези XI Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, травень 2013 року). – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 161 – 612.

2. Сьома М. С. Публічно-правовий спір як предмет адміністративного судочинства / М. С. Сьома // Актуальні проблеми сучасності : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Львів, лютий 2014 р.). – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 101 – 103.

3. Сьома М. С. Суддівська етика як цінність громадянського суспільства / М. С. Сьома // Безпека. Екстремізм. Тероризм : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, квітень 2015 р.). – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 74-75.

4. Сьома М. С. Правові аспекти підготовки професійних суддів в контексті ціннісно-етичної парадигми / М. С. Сьома // Наукова дискусія: теорія, практика, інновації : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, серпень 2015 р.). – Київ, 2015. – С. 137 – 138.

5. Сьома М. С. Організаційно-правові аспекти підготовки професійних суддів в Україні: ціннісно-етичний вимір / М. С. Сьома // Dyskusje o współczesnej nauce : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Люблін, серпень, 2015 р.). – С. 70 – 73.

АНОТАЦІЯ

Сьома М. С. Наукові засади формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.10 – судоустрій, прокуратура та адвокатура. – Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права», Львів, 2015.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й нове вирішення науково-практичного завдання обґрунтування наукових засад формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів. Досліджено еволюцію наукових поглядів на ціннісно-етичну складову у підготовці професійних суддів. Окреслено теоретико-правові засади та гносеологічний аспект організації підготовки професійних суддів в Україні. Проаналізовано ціннісно-етичні аспекти судочинства в Україні. Досліджено європейські стандарти етики судді та етичні засади підготовки професійних суддів з урахуванням прецедентної практики Європейського суду з прав людини. Сформовано рекомендації щодо основних напрямків удосконалення підготовки суддів в Україні.

На основі проведеного дослідження уперше обґрунтовано десять наукових засад формування ціннісно-етичної складової у теоретичній та практичній підготовці професійних суддів, та запропоновано комплекс рекомендацій з удосконалення правового забезпечення цього процесу, які на відміну від існуючих напрацювань базуються на особливостях ціннісно-етичної парадигми з урахуванням домінуючого євроінтеграційного вектору судової реформи та є об'єднані у вигляді проекту закону щодо внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Ключові слова: судоустрій, ціннісно-етична парадигма, підготовка професійних суддів, судова реформа, євроінтеграція.

АННОТАЦИЯ

Сьома М. С. Научные основы формирования ценностно-этической составляющей в подготовке профессиональных судей. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 – судоустройство, прокуратура и адвокатура. – Частное высшее учебное заведение «Львовский университет бизнеса и права», Львов, 2015.

В диссертации осуществлено теоретическое обобщение и новое решение научно-практической задачи обоснования научных основ формирования ценностно-этической составляющей в подготовке профессиональных судей. Исследована эволюция научных взглядов на ценностно-этическую составляющую в подготовке профессиональных судей. Определены теоретико-правовые основы и гносеологический аспект организации подготовки профессиональных судей в Украине. Проанализированы ценностно-этические аспекты судопроизводства в Украине. Исследованы европейские стандарты этики судьи и этические основы подготовки профессиональных судей с учетом прецедентной практики Европейского суда по правам человека. Сформированы рекомендации по основным направлениям совершенствования подготовки судей в Украине.

Объектом исследования являются общественные отношения, возникающие в сфере правового обеспечения подготовки профессиональных судей. Субъектом исследования являются научные основы формирования ценностно-этической составляющей в подготовке профессиональных судей.

Научная новизна исследования заключается в том, что диссертация является первым научным комплексным исследованием научных основ формирования ценностно-этической составляющей в подготовке профессиональных судей.

В результате проведенного исследования сформулирован ряд научных положений и выводов, которые представляют его научную новизну, осуществляют вклад в развитие отечественной науки и значимых для правотворческой и правоприменительной деятельности. Впервые обоснованно научные основы формирования ценностно-этической составляющей в подготовке профессиональных судей и предложен комплекс рекомендаций по совершенствованию правового обеспечения этого процесса, которые в отличие от существующих наработок базируются на особенностях ценностно-этической парадигмы с учетом доминирующего евроинтеграционного вектора судебной реформы. Усовершенствовано теоретико-правовые основы и гносеологические подходы по правовому обеспечению подготовки профессиональных судей в Украине; научные подходы по учету европейских стандартов этики судьи и практике Европейского суда по правам человека в подготовке профессиональных судей в Украине; подходы к правовому обеспечению реализации ценностно-этических принципов в теоретической и практической подготовке судей. Получили дальнейшее развитие научные взгляды на ценностно-этическую составляющую в подготовке профессиональных судей; научные представления о ценностно-этических аспектах судопроизводства в Украине; основы реформирования судебной системы в контексте ценностно-этической парадигмы.

Практическое значение полученных результатов заключается в том, что изложенные в работе выводы, предложения и рекомендации могут быть

использованы в научно-исследовательской сфере – как основа для дальнейших исследований проблемы подготовки профессиональных судей; в законотворческой деятельности – при разработке и принятии новых нормативных актов, совершенствовании действующего законодательства, касающегося подготовки профессиональных судей; в правоприменительной деятельности – для совершенствования реализации правовых норм при теоретической и практической подготовке профессиональных судей; в сфере правового воспитания – при повышении авторитета судебной власти, осуществлении мероприятий по повышению правового сознания среди общественности; в учебном процессе при проведении занятий по курсам «Судоустройство», «Юридическая деонтология», «Теория государства и права», «Проблемы интеграции Украины в правовое пространство», при подготовке учебных пособий, методических разработок, составлении и написании контрольных, курсовых и магистерских работ.

Разработанные автором методические рекомендации используются при проведении методических семинаров в апелляционном суде г. Львов, в работе юридического отдела Львовской областной государственной администрации.

Ключевые слова: судоустройство, ценностно-этическая парадигма, подготовка профессиональных судей, судебная реформа, евроинтеграция.

ANNOTATION

S'oma M. S. Scientific bases of formation of values-ethics component in the training of professional judges. – *On the rights of manuscript.*

Dissertation to obtain a scientific degree of a candidate in legal studies with specialty 12.00.10 – Judiciary, prosecution and advocacy. – Private higher education institution "Lviv University of Business and Law", Lviv, 2015.

The thesis presents a theoretical generalization and new solution of scientific and practical task of forming the foundations of scientific justification and ethical value component in the training of professional judges. The evolution of scientific views on values and ethics component in the training of professional judges. Author outlined theoretical and legal foundations and epistemological aspect of the organization of training professional judges in Ukraine. Author analyzed the value and ethical aspects of justice in Ukraine, studied European standards of ethics and ethical principles judge training professional judges considering the case-law of the European Court of Human Rights. Author formed recommendations about the main directions of improvement of training of judges in Ukraine.

Based on the research first reasonably ten scientific bases of formation of value and ethical components in theoretical and practical training professional judges and proposes a set of recommendations to improve the legal support of the process, which, unlike the current developments are based on the features of value and ethical paradigms considering the dominant European integration vector judicial reform and are incorporated in a draft law on amendments to the Law of Ukraine "On the Judicial System and Status of Judges".

Keywords: Judiciary, value and ethical paradigm, training professional judges, judicial reform, European integration.